

๑. มหาปทานสูตร^๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูมิจาลไม้ไผ่กุ่มน้ำ ณ พระวิหารเขตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้น ภิกษุมารูป ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งประชุมกันในโรงกลมไม้ไผ่กุ่มน้ำ เกิดสนทนาธรรมกันขึ้นเกี่ยวกับบุพเพนิวาสว่า บุพเพนิวาส บุพเพนิวาส ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับถ้อยคำเจรจาอันนี้ของภิกษุเหล่านั้น ด้วยพระทิพยโสตธาตุ อันบริสุทธิ ล่วงโสตของมนุษย์ ฯ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังโรงกลมไม้ไผ่กุ่มน้ำ ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ พระผู้มีพระภาคครั้งประทับนั่งแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุมสนทนาอะไรกัน เรื่องอะไรที่พวกเธอพูดค้างไว้ เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว ได้นั่งประชุมกันในโรงกลมไม้ไผ่กุ่มน้ำ แล้วเกิด สนทนาธรรมกันขึ้นเกี่ยวกับบุพเพนิวาสว่า บุพเพนิวาส บุพเพนิวาส แม้ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้แลที่พวกข้าพระองค์พูดค้างไว้ พอดีพระองค์เสด็จ มาถึง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอปรารถนาหรือไม่ ที่จะฟังธรรมมีกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นการสมควรแล้วที่พระผู้มีพระภาคจะฟังทรงกระทำธรรมมีกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ข้าแต่พระสุคต เป็นการสมควรแล้วที่พระผู้มีพระภาคจะฟังทรงกระทำธรรมมีกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จักได้ทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นับแต่ขึ้นไป ๕๑ กัป พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี

^๑ ที.ม. ๑๐/๑ - ๕๔ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ หน้า ๑ - ๕๖)

ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก นับแต่ขึ้นไป ๓๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกัปที่ ๓๑ นั้นเอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า เวสสภู ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก คูกรภิกษุทั้งหลาย ในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กุสันธะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โจนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลกในภัททกัปนี้แหละ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในภัททกัปนี้แหละ เราผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในบัดนี้อุบัติขึ้นแล้วในโลก ฯ

[๒] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตติยสกุล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตติยสกุล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ได้เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในชาติตติยสกุล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุสันธะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติ ในพราหมณสกุล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โจนาคมนะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติในพราหมณสกุล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ได้เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ ทรงอุบัติ ในพราหมณสกุล คูกรภิกษุทั้งหลาย เราผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ได้เป็น กษัตริย์โดยชาติ อุบัติในชาติตติยสกุล ฯ

[๓] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู เป็นโกณฑัญญโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากุสันธะ เป็นกัสสปโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โจนาคมนะ เป็นกัสสปโคตร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ เป็นกัสสปโคตร คูกรภิกษุทั้งหลาย เราผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ เป็นโคตมโคตร ฯ

[๔] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ประมาณ ๘๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขิ ประมาณ ๗๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุ ของพระผู้มีพระภาคอรหันต

สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ประมาณ ๖๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากกุสันธะ ประมาณ ๔๐,๐๐๐ ปี พระชนมายุของพระผู้
มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ ประมาณ ๓๐,๐๐๐ ปี พระชนมา
ยุของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ปี
คูกรภิกษุทั้งหลาย ชนมาอายุของเราในบัดนี้มีประมาณน้อยนิดเดียว ผู้ที่มีชีวิตอยู่อย่างนาน ก็
เพียง ๑๐๐ ปี บางทีก็น้อยกว่าบ้างมากกว่าบ้าง ฯ

[๕] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ
ตรัสรู้ที่ควงไม้แคฝอย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ ตรัสรู้ที่ควง
ไม้กุ่มบก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ตรัสรู้ที่ควงไม้สาละ
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ตรัสรู้ที่ควงไม้ซีก พระผู้มี
พระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ ตรัสรู้ที่ควงไม้มะเดื่อ พระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ ตรัสรู้ที่ควงไม้ไทร คูกรภิกษุทั้งหลาย
เราผู้ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ตรัสรู้ที่ควงไม้โพธิ์ ฯ

[๖] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ มี
พระขันฑะและพระติสสะเป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ มีพระอภิภู และพระ สัมภวะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่
อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู มีพระโสณะและ
พระอุตตระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้า พระนามว่า กกุสันธะ มีพระวิฐุระ และพระสัจจชีวะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อัน
เจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ มีพระภิกขุโยสะ และ
พระอุตตระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธ
เจ้า พระนามว่ากัสสปะ มีพระติสสะ และพระภราทวาหะ เป็นคู่ พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อัน
เจริญ คูกรภิกษุทั้งหลาย เราในบัดนี้ มีสารีบุตร และโมคคัลลานะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่
อันเจริญ ฯ

[๗] คูกรภิกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสิ ได้มีสามครั้ง ครั้งหนึ่ง มีพระสาวก ประชุมกันเป็น
จำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุม กันเป็นจำนวนภิกษุแสน
รูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป สาวกของพระผู้มีพระ

ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็น พระจีณาสพทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าลิจฉิ ได้มีสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็น จำนวนกิกษุแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนกิกษุแปดหมื่นรูป อีก ครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนกิกษุเจ็ดหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระ ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าลิจฉิ ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนเป็น พระ จีณาสพทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกัน แห่งพระสาวกของพระผู้มี พระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ได้มี ๓ ครั้ง ครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกัน เป็นจำนวนกิกษุแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนกิกษุเจ็ดหมื่น รูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนกิกษุหกหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ซึ่งได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วน เป็นพระจีณาสพทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระ ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากกุสันธะ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวนกิกษุสี่หมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากกุสันธะ ซึ่งได้ประชุม กันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระจีณาสพทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกัน แห่งพระสาวก ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมณะ ได้มีครั้งเดียว มี จำนวนกิกษุสามหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนาม ว่าโกนาคมณะ ซึ่งได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็น พระจีณาสพทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนาม ว่ากัสสปะ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวน กิกษุสองหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระจีณาสพ ทั้งสิ้น คุณกริกษุทั้งหลาย การประชุมกันแห่งสาวกของเราในบัดนี้ ได้มีครั้งเดียว มีจำนวน กิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบบรูป สาวกของเราซึ่งได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนเป็นพระ จีณาสพทั้งสิ้น ฯ

[๘] คุณกริกษุทั้งหลาย กิกษุชื่อว่าอโศกะ เป็นอัครอูปัญญากรของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี กิกษุชื่อว่าเขมังกระ เป็นอัครอูปัญญากรของพระผู้ มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าลิจฉิ กิกษุชื่อว่าอุปสันตะ เป็นอัครอูปัญญากร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู กิกษุชื่อว่าวุฑฒิชะ เป็น

อัครอปฏิฐากของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากกุสันธะ ภิกษุชื่อว่า โสตติยะ เป็นอัครอปฏิฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะภิกษุชื่อว่า สัพพमितตะ เป็นอัครอปฏิฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ชื่อว่าอานนท์ ได้เป็น อัครอปฏิฐากของเราในบัดนี้ ฯ

[๕] คูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า พันธุมาติ เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี พระนครชื่อว่าพันธุมาติได้เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุมา พระราชาพระนามว่า อรุณะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าปภาวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี พระนครชื่อว่าอรุณวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าอรุณะ พระราชาพระนามว่าสุปปตีตะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่ายสวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้า ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู พระนครชื่อว่า อโนมะ ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าสุปปตีตะ พราหมณ์ชื่อว่าอัคคิทัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่าวิสาขา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากกุสันธะ ภิกษุทั้งหลาย ก็พระราชาพระนามว่าเขมะ ได้มีแล้วโดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าเขมวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าเขมะ พราหมณ์ชื่อว่ายัญญุทัตตะ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อว่าอุตตรา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโกนาคมนะ ก็พระราชาพระนามว่าโสกะ ได้มีแล้วโดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าโสภวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าโสกะ พราหมณ์ชื่อว่าพรหมทัตตะ เป็น พระชนก พราหมณ์ชื่อว่าชนวดี เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ ก็พระราชาพระนามว่ากิงกี ได้มีแล้ว โดยสมัยนั้นแล พระนครชื่อว่าพาราณสี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้ากิงกี คูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระนามว่าสุทโธทนะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า มายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของเราในบัดนี้ พระนครชื่อว่า กบิลพัสดุ์ ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าสุทโธทนะ พระผู้มีพระภาคตรัสตั้งนี้แล้วเสด็จจากอาสนะ เสด็จเข้าพระวิหาร ฯ

[๑๐] ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นานน ภิกษุ เหล่านั้นได้สนทนากันขึ้นในระหว่างนี้ว่า น่าอัศจรรย์ ผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคย มีแล้ว ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตต้องทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก จึงจักทรงระลึกได้ถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่

ล่องไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรมเครื่อง ทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิภูฏะอันตัดแล้ว ล่องสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดยประชุมแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วย เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระนามเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระโคตรเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีศีลเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีธรรมเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระปัญญาเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีวิหารธรรมเช่นนี้ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีวิมุตติเช่นนี้ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นอย่างไรหนอแลพระตถาคตพระองค์เดียวจึงทรงแทงตลอดธรรมชาตุนีเพราะเหตุที่พระตถาคตทรงแทงตลอดธรรมชาตุนีแล้ว ฉะนั้น จึงทรงระลึกได้ถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่องไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรม เครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว ทรงครอบงำวิภูฏะแล้ว ล่องสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดยประชุมแห่งสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ มีพระโคตรเช่นนี้ มีศีลเช่นนี้ มีธรรมเช่นนี้ มีพระปัญญาเช่นนี้ มีวิหารธรรมเช่นนี้ มีวิมุตติ เช่นนี้ ดังนี้ หรือว่า เพราะความข้อนี พวกเทวดาได้กราบทูลแต่พระตถาคต พระตถาคตจึงทรงระลึกได้ถึงพระพุทธเจ้าที่ล่องไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรม เครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิภูฏะอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิภูฏะแล้ว ล่องสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดยประชุมแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วย เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ มีพระโคตร เช่นนี้ มีศีลเช่นนี้ มีธรรมเช่นนี้ มีพระปัญญาเช่นนี้ มีวิหารธรรมเช่นนี้ มีวิมุตติ เช่นนี้ ก็ภิกษุเหล่านั้นยังค้างการสนทนากันอยู่ตรงนี้ ฯ

[๑๑] ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค เสด็จออกจากที่ประทับพักผ่อนในเวลา เย็น เสด็จตรงไปยังโรงใกล้หมู่บ้านกุ่มน้ำ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แล้วพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอ นั่งประชุมสนทนาอะไรกัน เรื่องอะไรที่พวก เธอพูดค้างไว้ เมื่อพระผู้มีพระภาค ตรัสถามดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน พวกข้าพระองค์ได้สนทนากันขึ้นใน ระหว่างนี้ว่า น้าอัสจรรย ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคยมีแล้ว

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตจะต้องทรงมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก จึงจักทรงระลึกได้ถึง พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรมที่ทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มี วิญญูะ อันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูะแล้ว ล่วงสรรพทุกข์ได้แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้ โดย พระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดย ประชุมแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ ฯลฯ มีวิมุตติเช่นนี้ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นอย่างไร หนอแล พระตถาคตพระองค์เดียว จึงทรง แหงตลอดธรรมชาตุนี เพราะเหตุที่พระตถาคต ทรงแหงตลอดธรรมชาตุนีแล้วจะนั้น จึงทรง ระลึกได้ถึงพระพุทธเจ้า ทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรมเครื่องทำให้เนิ่น ช้าได้แล้ว มีวิญญูะอันตัดแล้ว ทรงครอบงำวิญญูะแล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่ แห่งพระสาวก แม้โดยประชุมแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติ เช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ มีพระโคตรเช่นนี้ มีศีลเช่นนี้ มีธรรมเช่นนี้ มีพระปัญญาเช่นนี้ มี วิหารธรรมเช่นนี้ มีวิมุตติเช่นนี้ หรือว่าเพราะ ความข้อนี พวกเทวดาได้กราบทูลแด่พระ ตถาคตพระตถาคตจึงทรงระลึก ได้ถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรมเครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิญญูะอันตัดแล้ว ครอบงำวิญญูะแล้ว ล่วงสรรพทุกข์ แล้ว แม้โดย พระชาติ แม้โดยพระนาม ฯลฯ แม้โดยประชุมแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงได้มีพระชาติเช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ ฯลฯ มี วิมุตติ เช่นนี้ ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้แลที่พวกข้าพระองค์พูดค้างไว้ พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ตถาคตแหงตลอด ธรรมชาตุนี แล้วจะนั้น ตถาคตจึงระลึกได้ถึงพระพุทธเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรม เครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิญญูะอันตัดแล้ว ครอบงำวิญญูะแล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดย พระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดย การประชุมกันแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ ฯลฯ มีวิมุตติเช่นนี้ ความข้อนี แม้พวกเทวดาก็ได้กราบทูลแด่ตถาคต ตถาคต จึงระลึกได้ ถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ตัดธรรม เครื่องทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว มีวิญญูะอันตัดแล้ว ครอบงำวิญญูะแล้ว ล่วงสรรพทุกข์ แล้ว แม้ โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม ฯลฯ แม้โดยการประชุมกันแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงได้มีพระชาติเช่นนี้ มีพระนามเช่นนี้ มีวิมุตติเช่นนี้ ภิกษุทั้งหลาย

พวกเธอปรารถนาหรือไม่ที่จะฟังธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวข้องกับบุพเพนิวาสโดยยิ่งกว่าประมาณ ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรแล้ว ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรแล้วที่ พระผู้มีพระภาคจะฟังทรงกระทำธรรมิกถาซึ่งเกี่ยวข้องกับบุพเพนิวาส โดยยิ่งกว่า ประมาณ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วจักได้ทรงจำไว้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นับแต่นี้ไป ๕๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี เสด็จอุบัติแล้วในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดย พระชาติ เสด็จอุบัติแล้วในชาติตยสกุล เป็น โทณทัณฺณ โดยพระโคตร มีพระชนมายุ ประมาณ ๘๐,๐๐๐ ปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้แคฝอย มีพระชันษะ และพระคิสาสะ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ การประชุมแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีได้มีแล้ว ๓ ครั้ง ครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูปภิกษุทั้งหลายพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ซึ่งได้ประชุมกันทั้ง ๓ ครั้งนี้ ล้วนเป็นพระจีณาสพทั้งสิ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติชื่อว่าอโศกะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อว่าพันธุมา ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุมา ฯ

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระโพธิสัตว์พระนามว่าวิปัสสี จุตจากชั้นดุสิตแล้ว มีพระสติสัมปชัญญะ เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา ข้อนี้นี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ เมื่อใดพระโพธิสัตว์จุตจากชั้นดุสิต เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ แสง สว่างอันยิ่งไม่มีประมาณปรากฏในโลกล่วงเทวานุภาพ ของเทวดาทั้งหลาย ช่องว่าง ซึ่งอยู่ที่สุดโลก มิได้ถูกอะไรปกปิดไว้ ที่มีดมิดก็ดี สถานที่ที่พระจันทร์และ พระอาทิตย์เหล่านี้ ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากปานนี้ต้องแสงไปไม่ถึงก็ดี ในที่ ทั้งสองชนิดนั้น แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏล่วงเทวานุภาพของเทวดา ทั้งหลาย ถึงสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในสถานที่เหล่านั้นก็จำกันและกันได้ ด้วยแสง

นั่น ว่า พ่อเฮีย ได้ยินว่า ถึงสัตว์ พวกอื่นที่เกิดในนี้ก็มิได้อยู่เหมือนกัน ทั้งหมื่นโลก ชาตุนี ย่อม
ห้วนไหว สะเทือนสะท้าน ทั้งแสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณย่อมปรากฏในโลกดวงเทวานุ
ภาพของเทวดาทั้งหลาย ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๔] คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ ลงสู่พระ
ครรภพระมารดา เทวบุตร ๔ องค์ ย่อมเข้าไปรักษาทิศทั้ง ๔ โดยตั้งใจว่า ใครๆ คือ มนุษย์
หรืออมมนุษย์ก็ตามอย่าเบียดเบียนพระโพธิสัตว์ หรือพระมารดา ของพระโพธิสัตว์นั้นได้ ข้อ
นี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๕] คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ ลงสู่พระ
ครรภของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์โดยปรกตทรังสีลงคเว้น จากการฆ่าสัตว์
งคเว้นจากการลักทรัพย์ งคเว้นจากการประพฤติดิในกาม งคเว้น จากการกล่าวเท็จ งคเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความ ประมาท ข้อนี้เป็นธรรมดาใน
เรื่องนี้ ฯ

[๑๖] คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระครรภ
ของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมไม่เกิดมานัส ซึ่งเกี่ยวข้องกับกามคุณในบุรุษ
ทั้งหลาย พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมเป็นหญิงที่บุรุษใดๆ ซึ่งมีจิตกำหนดแล้วจะ
ล่วงเกินไม่ได้ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๗] คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระ
ครรภของพระมารดา พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมได้กามคุณ ๕ พระนางเพียงพร้อม
พร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับบำเรออยู่ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๘] คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระ
ครรภของพระมารดา อาพาธใดๆ ย่อมไม่เกิดแก่พระมารดาของ พระโพธิสัตว์เลย พระ
มารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทรงสำราญ ไม่ลำบากพระกาย และพระมารดาของพระ
โพธิสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเสด็จอยู่ ภายในพระครรภมิอวายน้อยใหญ่
ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง คูกรภิกษุ ทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิด
เองอย่างบริสุทธิ์ แปรเหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว สุกใสแวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้าย
เขียว เหลือง แดง ขาวหรือนวล ร้อยอยู่ในนั้น บุรุษผู้มีจักขุจะพึงหยิบแก้วไพฑูรย์นั้น
วางไว้ในมือแล้วพิจารณาเห็นว่า แก้วไพฑูรย์นี้งาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ แปรเหลี่ยม นายช่าง
เจียรไนดีแล้ว สุกใสแวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้าย เขียว เหลือง แดง ขาว หรือนวล ร้อยอยู่

ในแก้วไพฑูรย์นั้น แม้นั้นใด คุณกริกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา อาพาธใดๆ ย่อมไม่เกิดแก่พระมารดาของพระโพธิสัตว์เลย พระมารดาของพระโพธิสัตว์ทรงสำราญ ไม่ลำบากพระกาย และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ผู้เสด็จอยู่ ณ ภายในพระครรภ์ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มี อินทรีย์ไม่บกพร่องข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๑๙] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ แล้วได้ ๗ วัน พระมารดาของพระโพธิสัตว์ย่อมทิวงกตเสด็จเข้าถึงชั้นดุสิต ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๐] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ หญิงอื่นๆ บริหารครรภ์ ๙ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง จึงคลอด พระมารดาของพระโพธิสัตว์หาเหมือนอย่างนั้นไม่พระมารดาของพระโพธิสัตว์บริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ครบ ๑๐ เดือน ถ้วน จึงประสูติ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๑] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ พระมารดาของพระโพธิสัตว์ ย่อมไม่ประสูติเหมือนหญิงอื่นๆ ซึ่งนั่งหรือนอนคลอด ส่วนพระมารดาของ พระโพธิสัตว์ประทับยืนประสูติพระโพธิสัตว์ ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๒] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา พวกเทวดารับก่อน พวกมนุษย์รับทีหลัง ข้อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๓] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ ออกจากพระครรภ์พระมารดาและยังไม่ทันถึงแผ่นดิน เทวบุตร ๔ องค์ประคองรับ พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว วางไว้เบื้องหน้าพระมารดา กราบทูลว่า ขอจงมีพระทัยยินดีเกิดพระเทวี พระโอรสของพระองค์ ที่เกิดมีศักดิ์ใหญ่ นี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๔] คุณกริกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จ ออกจากพระครรภ์พระมารดา เสด็จออกอย่างง่ายดายทีเดียว ไม่เปราะเปื้อนด้วยน้ำ ไม่เปราะเปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปราะเปื้อนด้วยโลหิต ไม่เปราะเปื้อนด้วยอสุจิ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้บริสุทธิ์ ผุดผ่อง คุณกริกษุทั้งหลาย แก้วมณีอันบุคคล วางลงไว้ในผ้ากาสิกพัศตร์ แก้วมณีย่อมไม่ทำผ้ากาสิกพัศตร์ให้เปราะเปื้อนเลย ถึงแม้ผ้ากาสิกพัศตร์ก็ไม่ทำแก้วมณีให้เปราะเปื้อน เพราะเหตุไร จึงเป็นดังนั้น เพราะสิ่งทั้งสองเป็นของบริสุทธิ์ แม้นั้นใด คุณกริกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา เสด็จออกอย่าง ง่ายดายทีเดียว ไม่เปราะเปื้อนด้วยน้ำ ไม่เปราะเปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปราะเปื้อน ด้วย

โลหิต ไม่ประอะเปื้อนด้วยอสุจิ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้บริสุทธิ์ผู้ค่อง ขื่อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๕] อุกฤษฏ์ทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์ เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา ธารน้ำย่อมปรากฏจากอากาศสองธาร เย็นธาร หนึ่ง ร้อนธารหนึ่ง สำหรับกระทำอุทกกิจ แก่พระโพธิสัตว์และพระมารดา ขื่อนี้ เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๖] อุกฤษฏ์ทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ พระโพธิสัตว์ผู้ประสูติแล้ว ได้รู้หนึ่ง ประทับยืนด้วยพระบาททั้งสองอันสม่าเสมอ ผินพระพักตร์ทางด้าน ทิศอุดร เสด็จดำเนินไป เจ็ดก้าวและเมื่อฝูงเทพค้ำกันเสวตฉัตรตามเสด็จอยู่ทรงเหยี่ยวแลดูทั่วทุกทิศ เปล่งวาจาว่าอันองอาจว่า เราเป็นยอดของโลก เราเป็นใหญ่แห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก ความเกิดของเราเป็นครั้งสุดท้าย บัดนี้ความเกิดอีกมิได้ มี ดังนี้ ขื่อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

[๒๗] อุกฤษฏ์ทั้งหลาย ธรรมคามิอยู่ดังนี้ เมื่อใด พระโพธิสัตว์ เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ แสงสว่างอันยิ่ง ไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏสว่างเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย ช่องว่างซึ่งอยู่ที่สุด โลกมิได้ถูกอะไรปกปิด ที่มีดมิดกัถิ สถานที่ที่พระจันทร์และพระอาทิตย์เหล่านี้ ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอนุภาพมากปานนี้ส่องแสงไปไม่ถึงกัถิ ในที่ทั้งสองชนิดนั้น แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏสว่างเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย ถึงสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในสถานที่เหล่านั้นก็จำกันและกันได้ ด้วยแสงสว่างนั้นว่า พ่อเฮ้ย ได้ยินว่าถึงสัตว์ พวกอื่นที่เกิดในนี้ก็มิได้อยู่เหมือนกัน และ همین โลกชาตุนี ย่อมหวั่นไหวสะเทือนสะท้าน ทั้งแสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณ ย่อมปรากฏในโลก สว่างเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย ขื่อนี้เป็นธรรมดาในเรื่องนี้ ฯ

พยากรณ์นิมิต

[๒๘] อุกฤษฏ์ทั้งหลาย ก็เมื่อพระวิปัสสิราชกุมารประสูติแล้วแล พวกอำมาตย์ได้กราบทูลแก่พระเจ้าพันธุมาว่า ขอเดชะ พระราชโอรสของพระองค์ ประสูติแล้ว ขอพระองค์จงทอดพระเนตร พระราชโอรสนั้นเถิด อุกฤษฏ์ทั้งหลาย พระเจ้าพันธุมาได้ทอดพระเนตรเห็นพระวิปัสสิราชกุมาร แล้วรับสั่งเรียกพวก พราหมณ์ผู้รู้นิมิตมาแล้วตรัสว่า ขอพวกพราหมณ์ผู้รู้นิมิตผู้เจริญจงตรวจดูพระราชกุมารเถิด อุกฤษฏ์ทั้งหลาย พวกพราหมณ์ผู้รู้นิมิตได้เห็นพระวิปัสสิราชกุมารนั้นแล้วได้กราบทูลพระเจ้าพันธุมานั้นดังนี้ ขอเดชะ ขอพระองค์จงดี

พระทัยเกิด พระราชโอรสของพระองค์ที่ทรง เกิดแล้วมีศักดิ์ใหญ่ ข้าแต่มหाराช เป็นลาภ ของพระองค์ ผู้เป็นเจ้าของสกุล อันเป็นที่บังเกิดแห่งพระราชโอรสเห็นปานดังนี้ ขอเดชะ พระองค์ได้ดีแล้ว เพราะพระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ซึ่งมีคติเป็น สองเท่านั้น ไม่ เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็น พระราชา โดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มี ราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว เป็นที่ ๗ พระราชบุตรของพระองค์ มีกว่าพัน ล้วนกล้า หาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำระโดย ธรรม มีต้องใช้อาญา มีต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดิน มีสาครเป็นขอบเขต ถ้าเสด็จออก ผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้า มีหลังคา คือกิเลสอันเปิดแล้ว ในโลก ๆ ขอเดชะ ก็พระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ เหล่าไหน อันเป็น เหตุให้มีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจักได้เป็น พระเจ้าจักรพรรดิผู้ ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มี มหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรง ชนะแล้ว มีพระราชอาณาจักรมั่นคงสมบูรณ์ด้วย แก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ฯลฯ ครอบครองแผ่นดินมีสาคร ๔ เป็นขอบเขต ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคา คือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก ๆ

ว่าด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ

[๒๕] ๑. ขอเดชะ ก็ พระราชกุมารนี้มีพระบาทประดิษฐานเป็นอันดี (เรียบเสมอ) ข้า แต่สมมติเทพ การที่พระราชกุมารนี้มีพระบาทประดิษฐานเป็นอันดี นี้เป็นมหาปุริสลักษณะ ของมหาบุรุษนั้น ๆ

๒. ณ พื้นภายใต้ฝ่าพระบาททั้ง ๒ ของพระราชกุมารนี้ มีจักรเกิดขึ้น มีซี่กำข้างละ พัน มีกง มีคุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ข้าแต่สมมติเทพ แม้ การที่พื้นภายใต้ฝ่าพระบาท ทั้ง ๒ ของพระราชกุมารนี้มีจักรเกิดขึ้น มีซี่กำข้างละพัน มีกง มีคุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้ง ปวง นี้ก็เป็น มหาปุริสลักษณะของมหาบุรุษนั้น ๆ

๓. มีสันพระบาทยาว ๆ

๔. มีพระองค์อุยยาว ๆ

๕. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม ๆ

๖. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายจุดตาข่าย ฯ
๗. มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ ฯ
๘. มีพระขงฆ์รีเรียวกุญแจเนื้อทราย ฯ
๙. เสด็จสถิตยืนอยู่มิได้น้อมลง เอาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบเกล้าได้ถึง พระชานูทั้งสอง ฯ
 ๑๐. มีพระคุษะเร็นอยู่ในฝัก ฯ
 ๑๑. มีพระนวิวรรณคัวร์ณแห่งทองคำ คือ มีพระตะจะประคุดุ้มด้วยทอง ฯ
 ๑๒. มีพระนวิละเอียด เพราะพระนวิละเอียด ฐุติละองจึงมิตีคอยู่ใน พระกายได้ ฯ
 ๑๓. มีพระโลมชาติเส้นหนึ่งๆ เกิดในขุมละเส้นๆ ฯ
 ๑๔. มีพระโลมชาติที่มีปลายช้อยขึ้นข้างบน มีสีเขียว มีสีเหมือนดอกอัญชัญ ขดเป็น
กฤษณทักษณาวัญ ฯ
 ๑๕. มีพระกายตรงเหมือนกายพรหม ฯ
 ๑๖. มีพระมังสะเต็มในที่ ๗ สถาน ฯ
 ๑๗. มีกึ่งพระกายท่อนบนเหมือนกึ่งกายท่อนหน้าของสีหะ ฯ
 ๑๘. มีระหว่างพระอังสะเต็ม ฯ
 ๑๙. มีปริมณฑลคุดไม้โคโรธ วาของพระองค์เท่ากับพระกายของพระองค์
พระกายของพระองค์เท่ากับวาของพระองค์ ฯ
 ๒๐. มีลำพระศอกกลมเท่ากัน ฯ
 ๒๑. มีปลายเส้นประสาทสำหรับนารสอาหารอันดี ฯ
 ๒๒. มีพระหนุคุดางราชสีห์ ฯ
 ๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ ฯ
 ๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ฯ
 ๒๕. มีพระทนต์ไม่ห่าง ฯ
 ๒๖. มีพระทนต์ขาวงาม ฯ
 ๒๗. มีพระชีวหาใหญ่ ฯ
 ๒๘. มีพระสุรเสียงคุดเสียงแห่งพรหม ตรัสมีสำเนียงดั่งนกกการวิก ฯ
 ๒๙. มีพระเนตรดำสนิท (ดำคม) ฯ
 ๓๐. มีดวงพระเนตรคุดตาแห่งโค ฯ
 ๓๑. มีพระอุณาโลมบังเกิด ณ ระหว่างแห่งขนง มีสีขาอ่อนควร เปรียบด้วยนุ่น ฯ

๑๒. มีพระเศียรคูประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ข้าแต่สมมติเทพ แม่ การที่พระราชกุมารนี้ มีพระเศียรคูประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้ ก็เป็นมหาปฐิส ลักษณะของมหาบุรุษนั้น ๆ

[๓๐] ขอเดชะ พระราชกุมารนี้ประกอบด้วยมหาปฐิสลักษณะ ๑๒ เหล่า นี้ ซึ่งมีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า จักรพรรดิผู้ทรงธรรมเป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชำนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณีนางแก้ว กฤษณคดีแก้ว ปริณายาแก้ว เป็นที่ ๗ พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำนะโดยธรรม มีต้อง ใช้อาชญา มีต้อง ใช้ศาสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคาคือกิเลส อันเปิดแล้วในโลก ๆ

เรื่องพระเจ้าพันธุมราช

[๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมราชโปรดให้พวก พราหมณ์ผู้รู้มนิมนั่งห่มผ้าใหม่แล้ว เลี้ยงดูให้อิ่มหนำด้วยสิ่งที่ต้องประสงค์ทุกสิ่ง ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมราชรับสั่งตั้งพี่เลี้ยงนางนมแก่พระวิปัสสี ราชกุมาร หญิงพวกหนึ่งให้เสวยน้ำนม หญิงพวกหนึ่งให้ทรงसन หญิงพวกหนึ่ง อุ้ม หญิงพวกหนึ่งใส่สะเอว ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ราชบุรุษทั้งหลาย ได้กั้นเสวตฉัตรเพื่อพระวิปัสสี ราชกุมารผู้ประสูติแล้วนั้นทั้งกลางวันและกลางคืน ด้วยหวังว่า หนาว ร้อน หนาว หนาว หรือน้ำค้างอย่าได้ต้องพระองค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระวิปัสสีราชกุมารผู้ประสูติมาแล เป็นที่รักเป็นที่เจริญใจของชน เป็นอันมาก ดอกอุบล ดอกประทุม หรือดอกปุลนทริก เป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจของชนเป็นอันมาก แม้ฉันใด พระวิปัสสีราชกุมารก็ได้เป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจของชนเป็นอันมาก ฉะนั้นเหมือนกัน ได้ยินว่า พระวิปัสสีราชกุมาร นั้นอันบุคคลผลัดเปลี่ยนกันอุ้มใส่สะเอวอยู่เสมอ ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสีราชกุมารผู้ประสูติมาแล เป็นผู้ที่มีพระสุระ เสียงกลมเกลี้ยงไพเราะ อ่อนหวาน และเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมุ่นกการวิก บนหิมวันตบรรพตมีสำเนียงกลมเกลี้ยง ไพเราะ อ่อนหวาน และเป็นที่ตั้งแห่งความ ประิเปรม

ฉันใด พระวิปัสสิราชกุมาร ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มิพระสุระเสียง กลมเกลี้ยง ไพเราะ
อ่อนหวาน เป็นที่ตั้งแห่ง ความรัก ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย ทิพยจักขุอันเกิดแต่กรรมวิบาก อันเป็นเหตุให้เห็นได้ ไกล
โดยรอบโยชน์หนึ่งทั้งกลางวันและกลางคืน ได้ปรากฏแก่พระวิปัสสิราชกุมาร ผู้ประสูติ
แล้วแล ฯ คุณกริกษุทั้งหลาย ก็พระวิปัสสิราชกุมารผู้ประสูติมาแล ไม่กะพริบพระเนตรเพ่ง
แลดู กิษุทั้งหลาย พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ไม่กะพริบพระเนตรเพ่งแลดู แม้ฉันใด พระวิปัสสิ
ราชกุมาร ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่กะพริบพระเนตรเพ่งแลดู ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย สมญาว่า วิปัสสิ ดังนี้แล ได้บังเกิดขึ้นแล้วแก่พระวิปัสสิราชกุมาร
ผู้ประสูติมาแล ฯ คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมมาประทับนั่งในศาลสำหรับ
พิพากษาคดี ให้พระวิปัสสิราชกุมารนั่งบนพระเพลาใต้สวนคคืออยู่ ฯ คุณกริกษุทั้งหลาย ได้
ยินว่า พระวิปัสสิราชกุมารประทับนั่งบนพระเพลา ของพระชนก ณ ศาลสำหรับพิพากษาคดี
นั้น ทรงสอดส่องพิจารณาคดีแล้ว ทรงทราบ ได้ด้วยพระญาณ พระราชกุมารสอดส่อง
พิจารณาคดีแล้ว ย่อมทรงทราบได้ด้วย พระญาณ กิษุทั้งหลาย ครั้งนั้น สมญาว่าวิปัสสิ
ดังนี้แล ได้บังเกิดขึ้นแล้ว แก่พระวิปัสสิราชกุมารนั้น โดยยิ่งกว่าประมาณ ลำดับนั้นแล พระ
เจ้าพันธุมมา ได้โปรดให้สร้างปราสาทสำหรับพระวิปัสสิราชกุมาร ๓ หลัง คือ หลังหนึ่ง
สำหรับ ประทับในฤดูฝน หลังหนึ่งสำหรับประทับในฤดูหนาว อีกหลังหนึ่งสำหรับประทับ
ในฤดูร้อน โปรดให้บำรุงพระราชกุมารด้วยเบญจกามคุณ ได้ยินว่า พระวิปัสสิราชกุมาร
ได้รับการบำรุงบำเรอด้วยดนตรีไม่มีบุรุษปนตลอด ๔ เดือนในปราสาท สำหรับประทับใน
ฤดูฝน ในบรรดาปราสาททั้ง ๓ หลังนั้น มิได้เสด็จลงสู่ปราสาท ชั้นต่ำเลย ดังนี้แล ฯ

จบภาณวารที่หนึ่ง

[๓๒] คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี หลาย ร้อยปี หลายพันปี
พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสเรียกนายสารถิมาตั้งว่า นายสารถิ ผู้สหาย เธอจงเทียมยานที่ดีๆ
เราจะไปสวนเพื่อชมพื้นที่อันสวยสด กิษุทั้งหลาย นายสารถิรับรับสั่งของพระวิปัสสิราช
กุมารแล้ว เทียมยานที่ดีๆ เสร็จแล้ว จึง กราบทูลแด่พระวิปัสสิราชกุมารว่า ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้าได้เทียมยานที่ดีๆ เสร็จแล้ว บัดนี้ พระองค์ทรงกำหนดเวลาอันสมควรเถิด ฯ
คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารทรงยานอันดี เสด็จ ประพาसพระอุทยาน
พร้อมกับยานที่ดีๆ ทั้งหลาย คุณกริกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อ เสด็จประพาस

พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรชายชรา มีศีรษะโครงคดเหมือนนกกลอน หลังงอ ถือไม้เท้า เดินงกๆ เงินๆ กระสับกระส่าย หมดความหนุ่มแน่น ครั้นทอดพระเนตรแล้ว จึงรับตั้งถาม นายสารดี ว่า นายสารดีผู้สหาย ก็ชายผู้นี้ ถูกใครทำอะไรให้ แม้ผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แม้ร่างกายของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ ๑

นายสารดีกราบทูลว่า ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนชรา ๑

นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า คนชรา ๑

ขอเดชะ นี่แลเรียกว่า คนชรา บัดนี้ เขาก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน ๑

นายสารดี ถึงตัวเราก็จะต้องมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ ไปได้หรือ ๑

ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้า ล้วนแต่จะต้องมีความแก่เป็น ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ๑

นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภูมิภาคแห่งสวน เรงจงนำเรากลับ ภายในบุรีจากสวนนี้เถิด ๑

นายสารดีรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับไปยัง ภายในบุรี จากพระอุทยานนั้น ๑

คูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้นพระวิปัสสิราชกุมารเสด็จถึงภายใน บุรีแล้ว ทรง เป็นทุกข์เศร้าพระทัยทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อ ว่าความเกิดเป็นของ น่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ๑

[๓๓] คูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาธิบดีรับสั่งหานายสารดี มาตรัสถาม ว่า นายสารดีผู้สหาย ราชกุมาร ได้อภิรมย์ ในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารดีผู้สหาย ราช กุมารพอพระทัย ในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารดี กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมาร มิได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่งพระอุทยาน ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยใน ภูมิภาคแห่งพระอุทยาน ดังนี้ ตรัส ถามต่อไปว่า คูกรนายสารดีผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อ เสด็จประพาสสวนได้ ทอดพระเนตรอะไรเข้า ๑

นายสารดีได้กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรชายชรา มีศีรษะโครงคดเหมือนนกกลอน หลังงอ ถือไม้เท้า เดินงกๆ เงินๆ กระสับกระส่าย หมดความหนุ่มแน่น ครั้นได้ทอดพระเนตร แล้ว ได้มีรับตั้งถาม ข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารดีผู้สหาย ก็ชายผู้นี้ถูกใครทำอะไรให้ แม้ผมของเขาก็ไม่เหมือน ของคนอื่นๆ แม้ร่างกายของเขาก็ไม่เหมือนของ คนอื่นๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอ

เดชะ นี้แล เรียกว่า คนชรา พระองค์ ได้ตรัสถามย้าว่า นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า คนชรา เมื่อข้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่าคนชรา บัดนี้เขาจักพึงมีชีวิตอยู่ ได้ไม่นาน พระราชมารได้ตรัสถามว่า นายสารดีผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้หรือ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ พระองค์และ ข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับ ภูมิภาคแห่งสวน เสด็จนำเรา กลับไปภายในบุรีจากสวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า รับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมาร แล้วได้นำเสด็จกลับไปภายในบุรีจากพระอุทยานนั้น ขอเดชะ พระราชมารนั้นแล เสด็จถึง ภายในบุรีแล้ว ทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่า ความเกิดเป็นของ น่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมา ทรงพระดำริว่า วิปัสสิ ราชกุมาร อย่า ไม่เสวยราชย์เสียเลย วิปัสสิราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิตเลย ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์อย่าพึงเป็นความจริงเลย ฯ คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมารับสั่งให้ บำรุงบำเรอพระวิปัสสิราชกุมารด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้พระวิปัสสิราชกุมารเสวยราชย์ โดยอาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จออกผนวช เป็นบรรพชิต โดยอาการที่จะให้ถ้อยคำของเนมิตตพราหมณ์เป็นผิด ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเพียบพร้อมพร้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับ การบำรุงบำเรออยู่ ฯ

[๓๔] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี พระวิปัสสิราชกุมาร ๗๗ ภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อเสด็จประพาสพระอุทยาน ได้ ทอดพระเนตร คนเจ็บ ถึงความลำบาก เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่ในมูลและกรีสของตน คนอื่น ๆ ต้องช่วยพยุงให้ลุก ผู้อื่นต้องช่วยให้กิน ครั้น ทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารดีว่า นายสารดี ผู้สหาย ก็ชายนี้อุทกใคร ทำอะไรให้ แมตาทั้งสองของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่น ๆ แม้สีระของเขาก็ไม่ เหมือนของคนอื่น ๆ ฯ

นายสารดีกราบทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่า คนเจ็บ ฯ

นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า คนเจ็บ ฯ

ขอเดชะ นี้แลเรียกว่า คนเจ็บ ไฉนเล่าเขาจะพึงหายจากความเจ็บ นั้นได้ ฯ

นายสารดีผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล้วงฟัน ความเจ็บไป
ได้หรือ

ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้า ล้วนจะต้องมีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล้วงฟัน
ความเจ็บไปได้ ฯ

นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับภูมิภาคแห่งสวน เธอจงนำเรา
กลับไปยังภายในบุรีจากสวนนี้เถิด ฯ

นายสารดีรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับไปยัง ภายในบุรี
จากพระอุทยานนั้น ฯ

คูกริกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จถึงภายในบุรีแล้ว ทรง
เป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า จินตชื่อว่าความเกิดเป็นของน่า
รังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความ แก่จักปรากฏ ความเจ็บจักปรากฏ แก่ผู้ที่
เกิดมาแล้ว ฯ

[๑๕] คูกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาธิบดีรับสั่งหานายสารดี มาตรัสถามว่า
นายสารดีผู้สหาย ราชกุมาร ได้อภิรมย์ในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารดีผู้สหายราชกุมาร
พอพระทัยในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารดี กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้
ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่งพระอุทยาน ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยใน
ภูมิภาคแห่งพระอุทยานดังนี้ ตรัสถาม ต่อไปว่า นายสารดีผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อเสด็จ
ประพาสสวนได้ ทอดพระเนตร อะไรเข้า

นายสารดีกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยาน ได้
ทอดพระเนตรคนเจ็บ ถึงความลำบาก เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่ ในมุตรและกรีศของตน
บุคคลอื่นๆ ต้องช่วยพยุงให้ลุก ผู้อื่นต้องช่วยให้กิน ครั้นทอดพระเนตรแล้ว ได้รับสั่งถาม
ข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารดีผู้สหาย ชาย คนนี้ถูกใครทำอะไรให้ แม้ตาทั้งสองของเขาก็ไม่
เหมือนของคนอื่นๆ แม้ศิระษะ ของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูล
ว่า ขอเดชะ นี้แล เรียกว่า คนเจ็บ พระองค์ได้ตรัสถามย้าว่า นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า
คนเจ็บ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่า คนเจ็บ โฉน เล่าเขาจะพึงหาย
จากความเจ็บนั้นได้ พระราชกุมารได้ตรัสถามว่า นายสารดีผู้สหาย แม้ถึงตัวเราก็จะต้องมี
ความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล้วงฟันความเจ็บไปได้หรือ แต่พอ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอ
เดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมี ความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล้วงฟัน

ความเจ็บป่วยไปได้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับ
ภูมิภาคแห่งสวน เธอจงนำเรา กลับไปยังภายในบุรีจากสวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้ารับ
รับสั่งของพระวิปัสสี ราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จกลับไปภายในบุรีจากพระอุทยานนั้น ขอ
เดชะ พระราชกุมารนั้นแล เสด็จถึงภายในบุรีแล้ว ทรงเป็นทุกข์ เสรีพระทัย ทรงพระดำริว่า
ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่า ความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความ
เกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏ ความเจ็บป่วยจักปรากฏแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

คุณกริกขุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาทรงพระดำริว่า วิปัสสี ราชกุมาร อย่า
ไม่เสวยราชเสียเลย วิปัสสีราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิต เลย ถ้อยคำของเนमितต
พราหมณ์ อย่าฟังเป็นความจริงเลย ฯ

คุณกริกขุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมารับสั่งให้บำรุงบำเรอ พระวิปัสสีราช
กุมาร ด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้พระวิปัสสีราชกุมารเสวยราชย์ โดย
อาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสีราชกุมารเสด็จออกผนวช เป็นบรรพชิต โดยอาการที่จะให้
ถ้อยคำของเนमितตพราหมณ์เป็นผิด กิกขุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสีราชกุมาร
เพียบพร้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับ การบำรุงบำเรออยู่ ฯ

พระวิปัสสีราชกุมารเห็นเทวทูต

[๓๖] คุณกริกขุทั้งหลาย พระวิปัสสีราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยานได้
ทอดพระเนตรหม่อมหาชนประชุมกัน และวาทที่ทำได้ด้วยผ้าสีต่างๆ ครั้นทอดพระเนตรแล้ว จึง
รับสั่งถามนายสารดีว่า นายสารดีผู้สหาย หม่อมหาชน เขาประชุมกันทำไม และเขาทำวาทด้วย
ผ้าสีต่างๆ กันทำไม นายสารดีได้กราบทูล ว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่า คนตาย พระวิปัสสีราช
กุมารได้ตรัสสั่งว่า นายสารดี ถ้าเช่นนั้น เธอจงขับรถไปทางคนตายนั่น ฯ

คุณกริกขุทั้งหลาย นายสารดีรับรับสั่งของพระวิปัสสีราชกุมารแล้ว ได้ ขับรถไปทาง
คนตายนั่น กิกขุทั้งหลาย พระวิปัสสีราชกุมารได้ทอดพระเนตร คนตายไปแล้ว ได้ตรัส
เรียกนายสารดีมารับสั่งถามว่า นายสารดีผู้สหาย นี้หรือ เรียกว่าคนตาย ฯ นายสารดีกราบ
ทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่าคนตาย บัดนี้ มารดาบิดา หรือญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นเขา
แม้เขาก็จักไม่เห็นมารดาบิดาหรือญาติ สาโลหิตอื่นๆ ฯ นายสารดีผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้อง
มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น ความตายไปได้หรือ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระ
ญาติสาโลหิตอื่นๆ จัก ไม่เห็นเราหรือ แม้เราก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระ

ญาติ สาโลहितอื่นๆ หรือ ฯ ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้าล้วนแต่จะต้องมีความตาย เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติ สาโลहित อื่นๆ จักไม่เห็นพระองค์ แม้พระองค์ก็จะไม่เห็น พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติ สาโลहितอื่นๆ นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้วสำหรับ ภูมิภาคแห่งสวน เองจงนำ เรากลับไปภายในบุรีจากสวนนี้เถิด ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย นายสารดีรับรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้นำ เสด็จ กลับไปภายในบุรี จากพระอุทยานนั้น ฯ คุณกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราช กุมารเสด็จถึงภายในบุรีแล้วทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยิน ว่า ชื่นชื้อว่าความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะธรรมดาว่า เมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จัก ปรากฏ ความเจ็บจักปรากฏ ความตาย จักปรากฏ แก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

[๓๗] คุณกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาธิบดีรับสั่งหานายสารดี มาตรัสถามว่า นายสารดีผู้สหาย ราชกุมาร ได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่งสวน แลหรือ นายสารดีผู้สหายราช กุมารพอพระทัยในภูมิภาคแห่งสวนแลหรือ นายสารดีกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมาร มิได้ทรงอภิรมย์ในภูมิภาคแห่ง พระอุทยาน ขอเดชะ พระราชกุมารมิได้ทรงพอพระทัยใน ภูมิภาคแห่งพระอุทยาน ดังนี้ ตรัสถามต่อไปว่า นายสารดีผู้สหาย ก็ราชกุมารขณะเมื่อเสด็จ ประพาสสวน ได้ทอดพระเนตรอะไรเข้า ฯ

นายสารดีกราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชกุมารขณะเมื่อเสด็จประพาส พระอุทยาน ได้ ทอดพระเนตรหม่อมมาชนประชุมกันและวอที่ทำด้วยผ้าสีต่างๆ แล้ว ได้ตรัสถาม ข้าพระพุทธเจ้า ว่า นายสารดีผู้สหาย หม่อมมาชนประชุมกันทำไม เขา กระทำวอด้วยผ้าสี ต่างๆ กันทำไม เมื่อข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า นี้แลเรียกว่า คนตาย พระองค์ได้ตรัสสั่งว่า นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น เองจงขับรถไปทาง คนตายนั้น ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้ารับ รับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้ขับรถไปทางคนตายนั้น ขอเดชะ พระราชกุมาร ได้ ทอดพระเนตรคนตายเข้าแล้วได้ตรัสถามข้าพระพุทธเจ้าว่า นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า คนตาย เมื่อข้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่าคนตาย บัดนี้ มารดาบิดาและ ญาติสาโลहितอื่นๆ จักไม่เห็นเขา แม้เขาก็จักไม่เห็นมารดาบิดาหรือญาติสาโลहितอื่นๆ ดังนี้ พระองค์ได้ตรัสถามว่า นายสารดีผู้สหาย ถึงตัวเราก็จะต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วง พ้นความตายไปได้หรือ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลहितอื่นๆ จักไม่เห็น เรา หรือ แม้เราก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวีหรือ พระญาติสาโลहितอื่นๆ หรือ เมื่อ

ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอเดชะ พระองค์และข้าพระพุทธเจ้า ล้วนแต่จะต้อง มีความตาย เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ พระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิตอื่นๆ จักไม่เห็นพระองค์ แม้พระองค์ก็จักไม่เห็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเทวี หรือพระญาติสาโลหิต อื่นๆ ดังนี้ พระองค์ตรัสสั่งว่า นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น วันนี้พอแล้ว สำหรับภูมิภาคแห่ง สวน เรงงนำเรากลับไปในบุรีจาก สวนนี้ ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้ารับรับสั่งของพระวิปัสสิ ราชกุมารแล้ว ได้นำเสด็จ กลับไปภายในบุรีจากพระอุทยานนั้น ขอเดชะ พระราชกุมารนั้น เสด็จถึงภายในบุรี แล้วทรงเป็นทุกข์เศร้าพระทัย ทรงพระดำริว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่า ความเกิดเป็นของน่ารังเกียจ เพราะเมื่อความเกิดมีอยู่ ความแก่จักปรากฏ ความ เจ็บจักปรากฏ ความตายจักปรากฏ แก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาทรงพระดำริว่า วิปัสสิ ราชกุมารอย่า ไม่พึงเสวยราชย์เลย วิปัสสิราชกุมารอย่าออกผนวชเป็นบรรพชิตเลย ถ้อยคำของเนमितต พราหมณ์ทั้งหลายอย่าเป็นความจริงเลย ฯ คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระเจ้าพันธุมาได้ รับสั่งให้บำรุงบำเรอพระวิปัสสิราชกุมารด้วยกามคุณ ๕ ยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยอาการที่จะให้ พระวิปัสสิราชกุมารเสวยราชย์ โดยอาการที่จะไม่ให้พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จออกผนวช เป็นบรรพชิต โดยอาการที่จะให้ถ้อยคำของเนमितตพราหมณ์เป็นผิด กิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระวิปัสสิราชกุมารเพียบพร้อมพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับการบำรุงบำเรออยู่

[๓๘] คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล โดยกาลล่วงไปหลายปี หลาย ร้อยปี หลายพันปี พระวิปัสสิราชกุมาร ได้ตรัสเรียกนายสารดีมาสั่งว่า นายสารดี ผู้สหาย เรงงงเทียมยานที่ดีๆ เราจะไปในสวนเพื่อชมพื้นที่อันสวยงาม กิกษุทั้งหลาย นายสารดีรับรับสั่งของพระวิปัสสิ ราชกุมาร แล้วเทียมยานที่ดีๆ เสร็จแล้ว ได้กราบทูลแต่พระวิปัสสิราชกุมารว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า เทียมยาน ที่ดีๆ เสร็จแล้ว บัดนี้ พระองค์ทรงกำหนดเวลาอันสมควรเกิด ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารทรงยานที่ดีเสด็จ ประพาสพระ อุทยานพร้อมทั้งยานที่ดีๆ ทั้งหมด กิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสิราชกุมาร ขณะเมื่อเสด็จ ประพาสพระอุทยาน ได้ทอดพระเนตรบุรุษบรรพชิตศิระ โฉน นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดร์ ครั้น ทอดพระเนตรแล้ว จึงรับสั่งถามนายสารดีว่า นายสารดี ผู้สหาย บุรุษนี้ถูกใครทำอะไรให้ แม้ศิระของเขาที่ไม่เหมือนคนอื่น ๆ แม้ผ้า ทั้งหมดของเขาก็ไม่เหมือนคนอื่น ๆ นายสารดี กราบทูลว่า ขอเดชะ นี้แลเรียกว่าบรรพชิต ฯ

นายสารดีผู้สหาย นี้หรือเรียกว่า บรรพชิต ฯ ขอเดชะ นี้แลเรียกว่า บรรพชิต การประพฤติ
ธรรมเป็นความดี การ ประพฤติสม่าเสมอเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี การ
กระทำบุญเป็น ความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์เป็นความดี
ฯ นายสารดีผู้สหาย ดิละ ที่บุคคลนั้นได้นามว่า บรรพชิต การประพฤติ ธรรมเป็นความดี
การประพฤติสม่าเสมอเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี การกระทำบุญเป็นความดี
การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์ เป็นความดี นายสารดีผู้สหาย ถ้า
เช่นนั้น เธอจงขับรถไปทางบรรพชิตนั้น ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย นายสารดีรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ขับรถไปทาง
บรรพชิตนั้น ฯ คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสถามบรรพชิต นั้น
ว่า สหาย ท่านถูกใครทำอะไรให้ แม้ศิระของท่านก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ แม้ผ้าทั้งหลาย
ของท่านก็ไม่เหมือนของคนอื่นๆ ฯ บรรพชิตนั้น ได้ทูลว่า ขอถวายพระพร อาตมภาพแลชื่อ
บรรพชิต ฯ สหาย ก็ท่านหรือชื่อบรรพชิต ฯ ขอถวายพระพร อาตมภาพชื่อบรรพชิต การ
ประพฤติธรรมเป็นความดี การประพฤติสม่าเสมอเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี
การกระทำบุญ เป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์เป็น
ความดี ฯ ดิละสหาย ที่ท่านได้นามว่าบรรพชิต การประพฤติธรรมเป็นความดี การประพฤติ
สม่าเสมอเป็นความดี การประพฤติกุศลเป็นความดี การกระทำบุญ เป็นความดี การไม่
เบียดเบียน เป็นความดี การอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์เป็นความดี ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิราชกุมารได้ตรัสเรียกนาย สารดีมาสั่งว่า
นายสารดีผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น เธอจงนำรถกลับไปภายในบุรี จากสวนนี้ ส่วนเราจักปลงผม
และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาพัศตร์ ออกบวชเป็น บรรพชิต ณ สวนนี้แหละ ฯ

พระวิปัสสิราชกุมารทรงผนวช

คุณกริกษุทั้งหลาย นายสารดีรับสั่งของพระวิปัสสิราชกุมารแล้ว ได้พารถกลับไป
ยังภายในบุรี จากสวนนั้น ส่วนพระวิปัสสิราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศา และพระมัสสุ ทรง
ครองผ้ากาสาพัศตร์เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตแล้ว ณ พระอุทยานนั่นเอง ฯ คุณกร
ิกษุทั้งหลาย หม่อมมหาชนในพระนครพันธุมดีราชธานีประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน ได้สดับข่าวว่า
พระวิปัสสิราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาพัศตร์เสด็จออก
ทรงผนวชเป็นบรรพชิตเสียแล้ว ดังนี้ ครั้นแล้ว มหาชนเหล่านั้น ได้ดำริดังนี้ว่า ก็พระวิปัสสิ

ราชกุมารได้ทรงปลงพระเกศาและ พระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาหวัดตร์ เสด็จออกทรง
ผนวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยใด พระธรรมวินัยนั้นคงไม่เลวทรามเป็นแน่ บรรพชา
นั้นคงไม่เลวทราม เป็นแน่ แต่พระวิปัสสิราชกุมารยังทรงปลง พระเกศาและพระมัสสุ ทรง
ครองผ้า กาสาวหวัดตร์เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิตได้ พวกเราทำไมจึงจับบวชไม่ได้เล่า

คุกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล หมู่มหาชนประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน ได้พากันโกน
ผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดตร์ออกบวชเป็นบรรพชิตตามเสด็จพระวิปัสสิโพธิสัตว์
แล้ว ได้ยินว่าพระวิปัสสิโพธิสัตว์อันบริษัทนั้นห้อมล้อม เสด็จเที่ยวจาริก ไปในบ้าน นิคม
ชนบท และราชธานี ฯ

คุกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์เสด็จหลีกออกเร้นอยู่ ในที่ลับ ได้
ทรงพระปริวิตกเช่นนี้ว่า การที่เราเป็นผู้ปะปนอยู่เช่นนี้ ไม่สมควรเลย โฉนหนอ เราพึงหลีก
ออก จากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว ริกษุทั้งหลาย ครั้นสมัยต่อมา พระวิปัสสิโพธิสัตว์ได้เสด็จหลีก
ออกจากหมู่อยู่แต่พระองค์เดียว บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูป ได้พากันไปทางหนึ่ง พระวิปัสสิ
โพธิสัตว์ได้เสด็จไปทางหนึ่ง ฯ คุกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์ผู้เสด็จ
หลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับได้ทรงพระปริวิตกเช่นนี้ว่า โลกนี้ถึงความยาก ย่อมเกิด แก่ ตาย และ
เวียนตาย เวียนเกิด เออก็แหละบุคคลไม่รู้ชัดถึงอุบายเครื่องพ้นทุกข์ คือ ชราและ มรณะนี้
การพ้นทุกข์ คือ ชราและมรณะนี้ จักปรากฏได้เมื่อไรเล่า ฯ

พระวิปัสสิพิจารณาปฏิจกสมุปบาท

[๓๕] คุกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสิโพธิสัตว์ได้ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร
มีอยู่หนอ ชราและมรณะจึงมี ชราและมรณะมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ริกษุ ทั้งหลาย ครั้งนั้น
แล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติมีอยู่ ชราและมรณะจึงมี ชรา และมรณะมีเพราะชาติ
เป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสิโพธิสัตว์เพราะทรง กระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย
อันแยบคาย ฯ คุกริกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสิโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มี
อยู่หนอ ชาติจึงมี ชาติมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ ด้วย
ปัญญาว่า เมื่อภพมีอยู่ ชาติจึงมี ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่ พระวิปัสสิ
โพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

คุกริกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสิโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร มีอยู่หนอ
ภพจึงมี ภพมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ ด้วยปัญญาว่า เมื่อ

วิญญานจึงมี วิญญานมีเพราะนามรูปเป็น ปัจจัย ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดย อุบายอันแยบคาย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า วิญญานนี้ย่อมกลับ เวียนมาแต่นามรูป หาใช่ออย่างอื่นไม่ โดยความเป็นไปเพียงเท่านี้ สัตว์ โลกพึงเกิดบ้าง พึ่ง แก่บ้าง พึ่งตายบ้าง พึ่งจุติบ้าง พึ่งอุปบัติบ้าง ความเป็นไปนั้นคือ วิญญานมีเพราะนามรูป เป็นปัจจัย นามรูปมีเพราะวิญญานเป็นปัจจัย สฬายตนะ มีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย ผัสสะมี เพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัย เวทนามีเพราะผัสสะเป็นปัจจัย อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ภพมีเพราะอุปาทาน เป็นปัจจัยชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกปริเทวทุกข โทมนัสและอุปายาสย่อมมีพร้อม เพราะชาติเป็นปัจจัย ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ ย่อมมีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปรีชา ความรู้แจ้งชัด แสงสว่างว่า สมุทัยฯ (เหตุ เกิดขึ้นพร้อมๆ) ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ในธรรม ทั้งหมดที่พระองค์ มิได้สดับมาแล้วในกาลก่อนเลย ฯ

[๔๐] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ได้ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่าหนอ ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชราและมรณะ จึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและ มรณะย่อมไม่มี เพราะชาติดับ ชรา และมรณะจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสี โพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดย อุบายอันแยบคาย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่า หนอ ชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญา ว่า เมื่อภพไม่มีชาติย่อมไม่มี เพราะภพดับ ชาติจึงดับ ดังนี้ ได้มี แล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบายอันแยบคาย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่า หนอ ภพจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ภพจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่ออุปาทานไม่มี ภพย่อมไม่มี เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสี โพธิสัตว์ เพราะทรงกระทำไว้ในพระทัยโดยอุบาย อันแยบคาย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพระดำริว่า เมื่ออะไร ไม่มีเล่า หนอ อุปาทานจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล การตรัสรู้

จึงดับ เพราะนามรูปดับ สพายนะจึงดับ เพราะสพายนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ
เวทนา จึงดับ เพราะเวทนาจึงดับ ตัณหาดี เพราะตัณหาดีดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรามรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและ
อุปายาสจึงดับโดย 'ไม่เหลือ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้' ๑

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปรีชา ความรู้แจ้งชัด แสงสว่างว่า นิโรธๆ (ความดับๆ)
ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ในธรรมทั้งหลายที่พระองค์ มิได้ดับ มาแล้ว
ในกาลก่อนเลย ๑

[๔๑] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้นสมัยอื่น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงพิจารณา เห็นความ
เกิดขึ้น และความเสื่อมไปในอุปาทานขั้น ๕ ว่า ดังนี้รูป ดังนี้เหตุ เกิดแห่งรูป ดังนี้ความ
ดับแห่งรูป ดังนี้เวทนา ดังนี้เหตุเกิดแห่งเวทนา ดังนี้ ความดับแห่งเวทนา ดังนี้สัญญา ดังนี้
เหตุเกิดแห่งสัญญา ดังนี้ความดับแห่ง สัญญา ดังนี้สังขาร ดังนี้เหตุเกิดแห่งสังขาร ดังนี้ความ
ดับแห่งสังขาร ดังนี้ วิญญาณ ดังนี้เหตุเกิดแห่งวิญญาณ ดังนี้ความดับแห่งวิญญาณ เมื่อ
พระองค์ ทรงพิจารณาเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปในอุปาทานขั้น ๕ อยู่ไม่นานนัก
จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่นแล ๑

จบภาณวารที่สอง

พระปริวิตกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปัสสี

[๔๒] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ เจ้าพระ
นามว่าวิปัสสี ได้ทรงพระดำริว่า โฉนหนอเราพึงแสดงธรรม คุณภิกษุทั้งหลายลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรง พระดำริว่า ธรรมที่เรา
บรรลุแล้วนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต จะคาดคะเนเอาไม่ได้
ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ส่วนหมู่สัตว์นี้ มีอาลัย เป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบาน
แล้วในอาลัยก็อันหมู่สัตว์ผู้มีอาลัยเป็นที่ ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ยาก
ที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะนี้ คือ ปัจจัย แห่งสภาวะธรรมอันเป็นที่อาศัยกันเกิดขึ้น (ปฏิจสุมบาท)
ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะ แม้เป็นพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัด
อุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา คลายความกำหนัด ดับทุกข์ ก็และเราพึงแสดงธรรม
แต่สัตว์เหล่าอื่นไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรมของเรา นั้นพึงเป็นความลำบากแก่เรา นั้นพึง เป็นความ
เดือดร้อนแก่เรา ๑

คุณภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า คาถาทั้งหลายที่นำอศจรรยียิ่งนักซึ่งพระองค์ มิได้เคย
สดับมาแล้วแต่ก่อน ได้แจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี ดังนี้

บัดนี้ ไม่ควรเลยที่จะประกาศธรรมที่เราได้บรรลุ แล้วโดยแสนยาก ธรรมนี้อันสัตว์
ที่ถูกราคะและโทสะครอบงำแล้ว ไม่ตรัสรู้ได้โดยง่าย สัตว์ที่ถูกราคะข้อมไว้ ถูกกองแห่ง
ความมืดหุ้มห่อไว้แล้ว จักเห็นไม่ได้ซึ่งธรรมที่มีปรกติไปทวนกระแส อันละเอียด ลึกซึ่ง
เห็นได้ยาก เป็นอนุ ๗

[๔๓] คุณภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า
วิปัสสี พิจารณาเห็นดังนี้ พระทัยก็น้อมไปเพื่อความชวนชวนน้อย มิได้น้อมไปเพื่อจะทรง
แสดงธรรม ๗

กล่าวด้วยการอาราธนาของพรหม

[๔๔] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่ง ได้ ทราบพระปริวิตกใน
พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีด้วยใจ แล้วจึงดำริว่า
ผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะฉิบหายเสียละหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โลกจะพินาศเสียละหนอ
เพราะว่า พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้น้อม
ไปเพื่อความชวนชวนน้อยเสียแล้ว มิได้น้อมไปเพื่อจะทรงแสดงธรรม

คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมนั้นหายไปในพรหมโลก มาปรากฏ
เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เหมือนบุรุษที่
มีกำลัง เขี่ยคอกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่ ได้เขี่ยคอกไว้ละนั้น ๗

คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมกระทำผ้าอุตตราสงค์ เฉวียงบ่าข้าง
หนึ่ง คุณชาณุมณฑลเบื้องขวา ลงบนแผ่นดินประนมมือ ไปทางที่พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ประทับอยู่แล้ว ได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสีว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรง
แสดงธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระสุคต จงทรงแสดงธรรม ในโลกนี้สัตว์ที่มีกิเลส
เพียงดังธูตีในจักขุเบาบางยังมีอยู่ เพราะ มิได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้
ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมีอยู่ คุณภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวมหาพรหมนั้นกราบทูลเช่นนี้ พระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ตรัสกะท้าวมหาพรหมนั้นว่า คุณ
พรหม แม้เราก็ได้ดำริแล้วเช่นนี้ว่า โฉนหนอเราพึงแสดงธรรม คุณพรหม แต่เรานั้นได้

คิดเห็นดังนั้นว่า ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต จะคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียดรู้ได้เฉพาะบัณฑิต ส่วนหมู่สัตว์นี้ มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ก็อันหมู่สัตว์ผู้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัย เบิกบานแล้วในอาลัย ยาก ที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะนี้ คือ ปัจจัยแห่งสภาวะธรรมอันเป็นที่อาศัย ก้นเกิดขึ้น (ปฏิจางสมุบาท) ยากที่จะเห็นได้ซึ่งฐานะแม่นี้คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับ แห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา คลายความ กำหนด ดับ ทุกข์ ก็และเราพึงแสดงธรรม แต่สัตว์เหล่านี้ไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรม ของเรา นั้นพึงเป็นความ ลำบากแก่เรา นั้นพึงเป็นความเดือดร้อนแก่เรา คูกรพรหม กาถาที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ซึ่งเรา มิได้สดับมาแล้วแต่ก่อนหรือ ได้แจ่มแจ้งแล้วดังนี้ บัดนี้ ไม่ควรเลยที่จะประกาศธรรมที่เรา ได้บรรลุแล้วโดยแสนยาก

คูกรพรหม เมื่อเราพิจารณาเห็นดังนี้ จิตก็น้อมไปเพื่อความชวนชวนน้อย มิได้น้อม ไปเพื่อจะแสดงธรรม ฯ

คูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่สอง ท้าวมหาพรหมนั้นก็ไต่กราบทูลพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีดังนี้... ฯ คูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่สาม ท้าว มหาพรหมนั้นก็ไต่กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอพระผู้ มีพระภาคจงทรงแสดงธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระ สุตตจงทรงแสดงธรรม ในโลกนี้สัตว์ที่มีกิเลสเพียงดังธูลีในจักษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะมิได้ พังธรรม สัตว์เหล่านั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ ยังจักมีอยู่ดังนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปัสสีทรงตรวจโลก

คูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ทรงทราบการทูลเชิญของพรหมแล้วทรงอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ จึงได้ตรวจดูโลก ด้วยพุทธจักขุ ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เมื่อ ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุก็ได้ทรงเห็น หมู่สัตว์ บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลีในจักษุน้อย บางพวกมีกิเลสเพียงดังธูลีใน จักษุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ง่าย บางพวกจะพึงให้รู้ แจ่ม ได้ยาก บางพวกเป็นภัพสัตว์ บางพวกเป็นอภัพสัตว์ บางพวกมักเห็นปร โลก และ โทษโดยความเป็นภัย ฯ ในกอบุบล หรือกอบัวหลวง หรือในกอบัวขาว ดอกอุบล ดอกบัว

หลวง หรือคอกบัวขาว เกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ น้ำเลี้ยงอุปถัมภ์ไว้ บางเหล่า ยังจมอยู่
ภายในน้ำบางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งขึ้นพื้นน้ำ อันน้ำมิได้ติดใบ แม้นั้นใด ภิกษุ
ทั้งหลาย หมู่สัตว์ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสีทรงตรวจดู
ด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน บางพวกมีกิเลสเพียงดังฐลีในจักขุน้อย บางพวกมี
กิเลสเพียงดังฐลีในจักขุมาก บางพวกมีอินทรีย์ แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมี
อาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ง่าย บางพวกจะพึงให้รู้แจ้งได้ยาก
บางพวกเป็นภพสัตว์ บางพวกเป็นอกภพสัตว์ บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษโดยความ
เป็นภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมทราบพระปริวิตกในพระทัยของพระผู้
มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยใจ แล้วจึง ได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยคาถาทั้งหลายความว่า

[๔๕] ผู้ที่ยืนอยู่ยอดภูเขาสิลาล้วน พึงเห็นประชุมชน ได้โดยรอบ ฉันท ท่านผู้มีเมธา
ดีมีจักขุ โดยรอบก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน ขึ้นสู่ปราสาทอันสำเร็จแล้วด้วย ธรรม เป็นผู้ปราศจาก
ความเศร้าโศก ทรงพิจารณา เห็นประชุมชน ผู้เคลื่อนกล่นไปด้วยความเศร้าโศกถูกชาติและ
ชราครอบงำแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้กล้าผู้ชนะสงครามแล้ว เป็นนายพวก ปราศจากหนี้ ขอ
พระองค์จงเสด็จลุกขึ้น เปิดเผยโลก ขอผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ ยัง
จักมี ฯ

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้าวมหาพรหมนั้นได้กราบทูลแล้ว ดังนี้ พระผู้มีพระ
ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี จึงได้ตรัสกะท้าวมหาพรหมนั้นด้วยพระ
คาถาว่า

เราได้เปิดเผยประตูมตะไว้สำหรับท่านแล้ว ผู้มีโศก จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกร
พรหม เราารู้สึกลำบาก จึงมิได้กล่าวธรรมอันประณีตซึ่งเราให้คล่องแคล่วแล้ว ในหมู่มนุษย์
ดังนี้ ฯ

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมคิดว่าเราเป็นผู้มี โอกาส อันพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรง กระทำแล้ว เพื่อจะทรง
แสดงธรรม จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี
กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั่นเอง ฯ

[๔๘] คุณกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ทรงพระดำริว่า เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อน เล่าหนอ ใครจะรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้เร็วพลันทีเดียว ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรงพระดำริว่า พระ ราชโอรสพระนามว่าขันฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่า ดิสสะ นี้ ผู้อาศัยอยู่ใน พระนครพันธุมดีราชธานี เป็นคนฉลาด เลียบแหลม มีปัญญา มีกิเลสเพียงดังธูลี ในจักขุเบาบางสิ้นกาลนาน ไฉนหนอ เราพึงแสดงธรรมแก่พระราชโอรส พระนามว่าขันฑะและบุตรปุโรหิตชื่อว่า ดิสสะก่อน คนทั้งสองนั้นจักรู้ทั่วถึง ธรรมนี้ได้รวดเร็วทีเดียว ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้หายพระองค์ที่ควงโพธิพฤกษ์ไปปรากฏพระองค์ ณ มฤคทายวันชื่อว่าเขมะ ในพระนครพันธุมดีราชธานี เปรียบเหมือนบุรุษที่กำลังเหยียด ออกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่ได้เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ตรัสเรียกคนเฝ้าสวนมฤคทายวันมาว่า มานี นายมฤคทายบาล เธอจงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี แล้วบอกกะพระราชโอรสพระนามว่า ขันฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อดิสสะ ดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ได้เสด็จถึงพระนครพันธุมดีราชธานีแล้ว กำลังประทับอยู่ที่ มฤคทายวันชื่อว่าเขมะ พระองค์ทรงพระประสงค์จะพบท่านทั้งสอง ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย นายมฤคทายบาลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีแล้ว เข้าไปยังพระนครพันธุมดีแล้ว แจ้งข่าวกะพระราชโอรส พระนามว่า ขันฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่า ดิสสะ ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี เสด็จถึงพระนคร พันธุมดีราชธานีแล้ว กำลังประทับอยู่ที่มฤคทายวันชื่อว่าเขมะ พระองค์ทรง พระประสงค์ที่จะพบท่านทั้งสอง ฯ ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระราชโอรสพระนามว่าขันฑะ และบุตร ปุโรหิตชื่อว่าดิสสะ สั่งให้บุรุษเทียมยานที่ดีๆ แล้วขึ้นสู่ยานที่ดีๆ ออกจาก พระนครพันธุมดีราชธานีพร้อมกับยานดีๆ ทั้งหมด ขยับตรงไปยังมฤคทายวัน ชื่อว่าเขมะ ไปด้วยยานตลอดภูมิประเทศเท่าที่ยานจะไปได้แล้ว ลงจากยานเดินตรง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีแล้ว นั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ได้ตรัส
อนุப்புพิกถาแก่ท่านทั้งสองนั้น คือ ทรงประกาศทานกถา สีกกถา ลักคกถา โทษของกามที่
ต่ำช้า เศร้าหมอง และอนิสงส์ในการออกบวช เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบว่ ท่านทั้ง
สองนั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศ จากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรงประกาศ
ธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้า ทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
มรรค ดวงตา เห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระราชโอรส
พระนามว่าขันฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่าติสสะ ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น เป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั้นนั้นแล เหมือนผ้าที่ สะอาด ปราศจากมลทิน
ควรรับน้ำย้อมด้วยสีฉะนั้น ท่านทั้งสองนั้น เห็นธรรม ถึงธรรม รู้แจ้งธรรม หยั่งทราบธรรม
ข้ามความสงสัย ปราศจากความ เคลือบแคลง ถึงความแก่ล้าวก้าว ไม้ต้องเชื่อผู้อื่นในสัตต
ศาสนาได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายิต ของพระองค์ก็
แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือ
ส่องประทีป ในที่มืดด้วยคิดว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูปดังนี้ ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงประกาศ
พระธรรมโดยอเนกปริยายฉนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ขอถึง
พระผู้มีพระภาค และพระธรรมว่าเป็น ที่พึ่ง ขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้
อุปสมบท ในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

คุณกริกษุทั้งหลาย พระราชโอรสพระนามว่า ขันฑะ และบุตรปุโรหิต ชื่อว่าติสสะ
ได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระนาม
ว่า วิปัสสีพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระ นามว่า วิปัสสี ได้ทรงยังท่านทั้ง
สองนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจ หาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา แล้วประกาศโทษของ
สังขารอันต่ำช้าเศร้าหมองและ อนิสงส์ในการออกบวช จิตของท่านทั้งสองนั้นผู้อันพระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจ
หาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา ไม่นานนัก ก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

เรื่องบรรพชิต ๘๔,๐๐๐ องค์

[๔๕] คุณกริกษุทั้งหลาย หมู่มหาชนชาวพระนครพันธุมดีราชธานี ประมาณ
๘๔,๐๐๐ คน ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี

เสด็จถึงพระนครพันธุมดีราชธานีโดยลำดับแล้ว ประทับอยู่ ณ มฤคทายวัน ชื่อ เขมะ ข้าว่า พระราชโอรส พระนามว่า ภัณฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อ ดิสสะ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้า กาสาวพัสตร์ออกบวช เป็นบรรพชิต ณ สำนักของพระ ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนาม วิปัสสี แล้ว ดังนี้ คนเหล่านั้นครั้ง ได้ฟังแล้วต่างคิดเห็นกันว่า ก็พระราชโอรส พระนามว่า ภัณฑะและบุตรปุโรหิต ชื่อ ว่า ดิสสะ ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้า กาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยใด พระธรรมวินัยนั้น คงไม่ต่ำทรามแน่นอน บรรพชานั้นคงไม่ต่ำทราม แต่พระราชโอรสพระนามว่า ภัณฑะ และบุตรปุโรหิตชื่อว่า ดิสสะ ยังปลง ผมและหนวด นุ่งห่มผ้า กาสาวพัสตร์ออกบวช เป็นบรรพชิตได้ ไฉนพวกเราจึง จัก ออกบวชเป็นบรรพชิตบ้าง ไม่ได้เล่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล หมู่มหาชนประมาณ ๘๔,๐๐๐ คนได้ชวน กันออกจาก พระนครพันธุมดีราชธานีเข้าไปทางเขมมฤคทายวัน ที่พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ครั้นเข้าไป เฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ได้ตรัส อนุบุพพิททาแก่ชนเหล่านั้น คือทรงประกาศทานกถา สีลกถา สักกกถา โทษของกามที่ต่ำช้า เสราห์มอง และอนิสงส์ใน การออกบวช เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบ ว่า ชนเหล่านั้น มีจิตคล่อง มีจิต อ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรงประกาศพระธรรม เทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากฐติ ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่หมู่มหาชน ๘๔,๐๐๐ คน นั้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่ง นั้นทั้งมวลมีความดับไป เป็นธรรมดา ณ ที่นั่งนั้นแล เหมือนผ้าที่สะอาดปราศจาก มลทินควรรับน้ำย้อมด้วยดีณนั้น ชนเหล่านั้น เห็นธรรม ถึงธรรมรู้แจ้งธรรม หยั่งทราบธรรม ข้ามความสงสัยปราศจากความ เคลือบแคลง ถึงความแก่กล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในสัตตศาสนา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่ม แจ่ม นักข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ่มนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงาย ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วย คิดว่า ผู้มีจักขุ จักเห็นรูป ดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดย อเนกปริยาย ฉะนั้น เหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอลงถึง พระผู้มีพระภาคกับพระธรรม

และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นที่พึง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้
อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

คุกริกษุทั้งหลาย หมู่มหาชน ๘๔,๐๐๐ คนเหล่านั้น ได้บรรพชา ได้ อุปสมบทใน
สำนักของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี แล้ว พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ได้ทรงยัง ภิกษุเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทานให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงประกาศโทษของสังขารที่ดำช้าเศร้า
หมอง และอนิสงส์ในพระนิพพาน จิตของภิกษุเหล่านั้น ผู้อันพระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้รื่น เริงด้วย
ธรรมิกถา ไม่นานนัก ก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

[๕๐] คุกริกษุทั้งหลาย บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปเหล่านั้น ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระ
ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เสด็จถึงพระนครพันธุมดีราชธานีโดยลำดับ
ประทับอยู่ ณ มฤคทายวันชื่อว่า เขมะ และมี ข่าวว่า กำลังทรงแสดงธรรมอยู่ ภิกษุทั้งหลาย
ครั้งนั้นแล บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปเหล่านั้น ได้พากันไปทางพระนครพันธุมดีราชธานีทาง
มฤคทายวัน ชื่อว่า เขมะ ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี
ประทับอยู่ ครั้นถึงแล้ว ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี แล้วพากันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ
นามว่า วิปัสสี ได้ตรัสอนุปพิทถาแก่บรรพชิตเหล่านั้น คือ ทรงประกาศ ทานกถา สีลกถา
สัคคกถา โทษของกามที่ดำช้าเศร้าหมอง และอนิสงส์ ในการออกบวช เมื่อทรงทราบว่
บรรพชิตเหล่านั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส จึงได้ทรง
ประกาศพระธรรมเทศนาที่ พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์
สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมที่ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่
บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปนั้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล มี
ความดับไปเป็นธรรมดา ณ ที่นั่งนั้นแล เหมือนผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควร ใช้น้ำย้อม
ด้วยดี ฉะนั้น บรรพชิตเหล่านั้นเห็นธรรม ถึงธรรมรู้แจ้งธรรม หยั่ง ทราบธรรม ข้ามความ
สงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความแก่แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในสัตตสุตตนา ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ เจ้าพระนามว่าวิปัสสีว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
เปรียบเหมือนบุคคลหงาย ของที่คิดว่า ปิดของที่ปิด บอกรทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีป

ในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรม โดยอนเนก ปริยาย ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้า พระองค์พึ่งได้บรรพชาพึ่งได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย บรรพชิต ๘๔,๐๐๐ รูปเหล่านั้นได้บรรพชาได้ อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสีแล้ว พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้ทรงยังภิกษุเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา ทรงประกาศโทษของสังขาร ที่ดำช้าเศร้าหมอง และอนิสงส์ในพระนิพพาน จิตของภิกษุเหล่านั้น ผู้อันพระ ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ทรงให้เห็นแจ้ง ให้ สมาทานให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถา ไม่นานนักก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่น ฯ

[๕๑] ก็สมัยนั้น ในพระนครพันธุมดีราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่ มากประมาณ หกล้านแปดแสนรูป ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแลพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความ รำพึงในพระทัยว่า บัดนี้ ในพระนครพันธุมดีราชธานี มีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็น จำนวนมาก ประมาณหกล้านแปดแสนรูป ถ้ากระไร เราพึงอนุญาตภิกษุทั้งหลาย ว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากเพื่อ ความสุข แก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป เธอ ทั้งหลาย จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธฺ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกนี้ที่มีกิเลสเพียงดัง ธุลีในจักขุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึง ธรรมได้ยังจักมี แต่ว่าโดยหกปีๆ ล่วงไป พวกเธอพึงกลับมายังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่ง ได้ทราบความ รำพึงในพระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วย ใจแล้ว จึงได้หายตัวที่พรหมโลก ไปปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระ ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เปรียบเหมือนบุรุษที่มีกำลัง เขยียด ออกซึ่งแขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่เขยียดออกไว้ ฉะนั้น

คุณภิกษุทั้งหลาย ทันทันนั้น ท้าวมหาพรหมนั้นกระทำฝ่าอุตตราสงค์ เฉวียงบ่าข้างหนึ่งประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสีประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสีว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าเป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้าเป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ในพระนครพันธุมดีราชธานีมี ภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประมาณหกล้านแปดแสนรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุญาตภิกษุทั้งหลายเถิดว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังฐูลิในจักษุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้น จึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็จักกระทำโดยที่จะให้ภิกษุทั้งหลายกลับมายังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาพรหมนั้น ได้กราบทูลดังนี้แล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี กระทำประทักษิณแล้ว หายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

การส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

[๕๒] คุณภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ในเวลาเย็น เสด็จออกจากที่เร้นแล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย มาว่า ภิกษุทั้งหลาย วันนี้เราไปเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความรำพึงในใจว่า ในพระนครพันธุมดีราชธานีมีภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากประมาณหกล้านแปดแสนรูป ถ้ากระไรเราพึงอนุญาตภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงาม ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลส เพียงดังฐูลิในจักษุ

เขายังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสีย ไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี
แต่ว่า โดยหกปีๆ ล่วงไป พวกเธอพึงกลับมายัง พระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดง
ปาติโมกข์ ภิภุทั้งหลาย ทนใดนั้นแล ท้าว มหาพรหมองค์หนึ่ง ได้ทราบความรำพึงในใจ
ของเราด้วยใจ แล้วจึงได้หายตัวที่ พรหมโลก มาปรากฏเฉพาะหน้าเรา เปรียบเหมือนบุรุษที่
มีกำลังเหยียดออกซึ่ง แขนที่คู้เข้าไว้ หรือคู้เข้าซึ่งแขนที่เหยียดออกไว้ ฉะนั้น ภิภุทั้งหลาย
ที่นั่น ท้าว มหาพรหมนั้น กระทำผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งประนมอัญชลีมาทางเรา
แล้ว พுகะเราว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
บัดนี้ในพระนครพันธุมดีราชธานี มีภิภุสงฆ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากประมาณ หกล้านแปด
แสนรูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุญาตภิภุทั้งหลายเถิดว่า ภิภุ
ทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็น อันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็น
อันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทพดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกัน สองรูป ภิภุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม
งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อม
ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังฐลีในจักขุเขายัง
ยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญแม้ข้าพระองค์ก็จักกระทำโดยที่จะให้ภิภุทั้งหลายกลับมายังพระนคร พันธ
มดีราชธานี เพื่อแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป ภิภุทั้งหลาย ท้าวมหาพรหมนั้นพุก
กะเรา ดังนี้แล้วให้เรา กระทำประทักษิณแล้วหายไปในที่นั่นเอง ฯ

ดูกรภิภุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ แก่ชนเป็นอัน
มาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อ ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไป ทางเดียวกันสองรูป ภิภุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ
พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง พยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวก
ที่มีกิเลสเพียงดังฐลีในจักขุเขายังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมสัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้
ที่รู้ทั่วถึง ธรรมได้ยังจักมี แม้เราก็จักกระทำ โดยที่ให้พระนครพันธุมดีเป็นสถานที่อันเธอ
ทั้งหลายพึงกลับมาแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีๆ ล่วงไป ดังนี้

ดูกรภิภุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ภิภุทั้งหลายได้เที่ยวจาริกไปในชนบท โดยวันเดียว
เท่านั้นโดยมาก ฯ

ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์

[๕๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ในชมพูทวีปมีอวาสาอยู่ ๘๔,๐๐๐ อวาสา เมื่อล่วงไปได้ พรรษาหนึ่งแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไป พรรษาหนึ่งแล้ว บัดนี้ ยังเหลือห้าพรรษา โดยอีกห้าพรรษา ล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไป ยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สองพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้ นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปสองพรรษาแล้ว บัดนี้ ยัง เหลือสี่พรรษา โดยอีกสี่พรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สามพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้า แต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปสามพรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือสามพรรษา โดย อีกสาม พรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อสวด พระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้สี่พรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปสี่พรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือสองพรรษา โดย อีกสองพรรษาล่วงไป ท่านทั้งหลายพึง เข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี เพื่อ สวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้ห้าพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้องประกาศว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปห้าพรรษาแล้ว บัดนี้ ยังเหลือพรรษาเดียว โดยอีกพรรษาเดียวล่วงไป ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดี ราชธานี เพื่อ สวดพระปาติโมกข์ เมื่อล่วงไปได้หกพรรษาแล้ว เทพดาทั้งหลายได้ร้อง ประกาศว่า ล่วงไปหกพรรษาแล้ว บัดนี้ถึงเวลาละ ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปยังพระนครพันธุมดี ราชธานี เพื่อสวดพระปาติโมกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น บางพวกไปด้วยอิทธานุภาพของตน บาง พวกไปด้วยอิทธานุภาพของเทวดา เข้าไปยังพระนครพันธุมดีราชธานี โดยวันเดียวนั้น เพื่อ สวดพระปาติโมกข์ ฯ

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ทรงสวดพระปาติโมกข์ในที่ประชุม พระภิกษุสงฆ์ดังนี้

ขันติคือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพาน เป็นธรรมอย่างยิ่ง ผู้ทำร้ายผู้อื่นผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ เลย การไม่ทำบาปทั้งสิ้นการยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส นี้เป็นคำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวมในพระ

ปาติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้ประมาณในกัตดาหาร ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ หกอย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ

[๕๕] คูกริกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่ควงไม้พญาสาละพฤกษ์ ใน ป่าสุกวัน ไกลอุกัฏฐนคร ริกษุทั้งหลายเมื่อเรานั้นไปเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความรำพึงในใจว่า ชั้นสุทธาวาสซึ่งเรามีได้เคยอยู่เลย โดยเวลาอันยืดยาวนานนี้ นอกจากเทวดาเหล่าสุทธาวาสแล้ว ไม่ใช่โอกาสที่ใครๆ จะได้โดยง่าย ถ้า ใครงไรเราพึงเข้าไปหาเทวดาเหล่าสุทธาวาสจนถึงที่อยู่ ริกษุทั้งหลายทันใดนั้น เรา ได้หายไปที่ควงไม้พญาสาละพฤกษ์ ในป่าสุกวันไกลอุกัฏฐนคร ไปปรากฏในพวกเทพดาเหล่าอวิหา เปรียบเหมือนบุรุษที่มีกำลัง เขียวดอกซึ่งแขนที่คู่เข้าไว้ หรือคู่เข้าซึ่งแขนที่เขียวดอกไว้ ฉะนั้น ฯ

คูกริกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นแล เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหา ใหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น เทพดาเหล่านั้นยืน เรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นับแต่นี้ ไป ๕๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เสด็จ อุบัติในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็น โภคทัณฺฑะ โดยพระ โคตร มีพระชนมายุประมาณแปดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้แคฝอยมีพระชันชะและพระติสสเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนริกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนแสนรูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนแปดหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสีที่ได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระ จินาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ริกษุผู้อุปัฏฐาก ชื่ออโศกะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี พระราชาพระนามว่าพันธุมา เป็นพระชนกพระเทวีพระนามว่า พันธุมาติเป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อว่าพันธุมาติ เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุมา ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้การประกาศ พระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกข้า

พระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสี คลายกามฉันท์ใน
กามทั้งหลายแล้วจึงได้ บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหา
เราครั้งเข้ามาหา ใหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้ง เทพดาเหล่านั้นยืน
เรียบริ้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์นับ แต่นี้ไป ๓๑ กัป พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ เสด็จ อุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระ
ชาติเสด็จอุบัติในชาติตยสกุต เป็น โภณฑัตถุญะ โดยโคตร มีพระชนมายุประมาณเจ็ดหมื่นปี
พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้ กุ่มบก มีพระอภิภูเถระและพระสัมภวเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก
ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้า พระนามว่าสิขิ ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแสน
รูป อีกครั้งหนึ่ง มีพระสาวกประชุมกัน เป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่งมีพระ
สาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระสาวกของพระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขิ ที่ได้ประชุมกันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็น
พระศิณาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ภิกษุผู้อุปัฏฐาก ชื่อเขมังกระ ได้เป็นอัคร
อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขิ พระราชาพระนามว่า
อรุณะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่าปภาวดี เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระ
นครชื่อว่าอรุณวดี เป็นราชธานีของพระเจ้าอรุณ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การเสด็จออก
มหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของ
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิขิ เป็นอย่างนี้ๆ พวกข้า พระองค์นั้น
ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าสิขิ คลายกาม
ฉันท์ ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้าหาเรา
ครั้งเข้ามาหาใหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้ง เทพดาเหล่านั้นยืนเรียบริ้อย
แล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ในกัปที่ ๓๑ นั้นเอง พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ได้ เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ
เสด็จอุบัติในชาติตยสกุตเป็น โภณฑัตถุญะ โดยพระ โคตร มีพระชนมายุประมาณหกหมื่นปี
พระองค์ได้ตรัสรู้ ที่ควงไม้สาตพุกษ มีพระโสนเถระและพระอุตตรเถระเป็นคู่พระอัคร
สาวกซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มี

พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู ได้มีแล้วสามครั้ง ครั้งหนึ่ง มีสาวกประชุมกันเป็นจำนวนแปดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่งมีสาวกประชุมกันเป็น จำนวนภิกษุเจ็ดหมื่นรูป อีกครั้งหนึ่งมีสาวกประชุมกันเป็นจำนวน ภิกษุหกหมื่นรูปสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู ที่ได้ประชุม กันทั้งสามครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่าอุปสันตะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู พระราชาพระนามว่าสุปปตีตะ เป็นพระชนกพระเทวีพระนามว่าสวดี เป็น พระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนคร ชื่อว่าอโนมะ เป็นราชธานีของพระเจ้าสุปปตีตะ ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเวสสภู เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้ บริสุทธิ์ พวกข้าพระองค์นั้นประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า เวสสภู คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ๆ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพคานเหล่านั้นยืนเรียบริ้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ใน ภัททกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กุสสันธะ ได้ เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในพราหมณสกุล เป็นกัสสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสี่หมื่นปี พระองค์ได้ ตรัสรู้ที่ ควงไม้ไซก มีพระวิฐูระเถระและพระสัตถุชีวะเถระเป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่ อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กุสสันธะ ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุสี่หมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสสันธะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่า วุฑฒิสะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสสันธะ พราหมณ์ชื่อ อคคิทัตตะ เป็นพระชนกพราหมณ์ชื่อว่า วิสาขา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ก็เวลานั้นพระเจ้าเขมะ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระนครชื่อว่า เมมวดี เป็นราชธานี ของพระเจ้าเขมะ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศ พระธรรมจักรของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากุสสันธะ เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์

ผู้นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์นั้นประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากุกุสันธะ คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบริ้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัททกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในพราหมณสกุล เป็นกัสสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสามหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ ควงไม้มะเดื่อ มีพระภิกษุโยสเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประชุมกันแห่งสาวกของพระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ได้มีแล้วครั้งเดียวเป็น จำนวนภิกษุสามหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีนาสพ ทั้งสิ้น ภิกษุผู้ อุปัฏฐากชื่อโสตถิยะ เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โจนาคมนะ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พราหมณ์ชื่อว่าอัญญทัตตะ เป็นพระชนกพราหมณ์ชื่อว่า อุตตรา เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระองค์ ก็ครั้งนั้น พระเจ้าโสภะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระนคร ชื่อว่าโสภาคี เป็นราชธานีของพระเจ้าโสภะ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การเสด็จ ออกมหาภิเนษกรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ เป็นอย่างนี้ ฯ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบริ้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัททกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นพราหมณ์โดยพระชาติเสด็จอุบัติในพราหมณสกุล เป็นกัสสปะโดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณสองหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ ที่ควงไม้ไทร มีพระภิกษุติสสเถระและพระการทวาซเถระ เป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประชุมกันแห่งพระสาวกของ

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุสองหมื่นรูป ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อว่า สัพพมิตะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ พราหมณ์ชื่อพรหมทัตต์ เป็นพระชนก พราหมณ์ชื่อชนวดิ เป็นพระชนนี บังเกิดเกล้าของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ก็ครั้งนั้นพระเจ้ากิงกิ เป็น พระเจ้าแผ่นดิน พระนครพาราณสี เป็นราชธานีของพระเจ้ากิงกิ ข้าแต่พระองค์ ผู้นิรทุกข์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค พระนามว่า กัสสปะ คลายฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทวดาเหล่านั้นยืนเรียบริ้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ในภัททกัปนี้เอง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จอุบัติ ในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตยสกุล เป็นโคตมโดย พระโคตร ประมาณพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคน้อยนิดเดียว เร็วพลัน ผู้ที่มีชีวิตอยู่นานก็เป็นอยู่ได้เพียงร้อยปี บางทีก็มีชีวิตอยู่น้อยกว่าบ้างมากกว่าบ้าง พระผู้มีพระภาค ตรัสรู้ ที่ควงไม้โพธิ์ มีพระสารีบุตรเถระ และพระโมคคัลลานเถระ เป็นคู่พระอัครสาวกซึ่งเป็นคู่อันเจริญของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ ผู้นิรทุกข์ การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาค ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบบรูป ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์สาวกของ พระผู้มีพระภาคที่ได้ประชุมกันครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระชีนาสพทั้งสิ้น ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่ออานันทะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้ นิรทุกข์ พระราชาพระนามว่าสุทโธทนะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า มายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคพระนครชื่อ กบิลพัสดุ์ เป็น ราชธานี ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาค เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์นั้นประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคคลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าอวิหาได้เข้าไปหา เทพดาเหล่าอติปปา ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าอวิหาและเหล่าอติปปา ได้เข้าไปหาเทพดาเหล่าสุทัสสา ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล เราพร้อมด้วยเทพดาเหล่าอวิหาเหล่าอติปปา และเหล่าสุทัสสา ได้เข้าไปหา เทพดาเหล่าสุทัสสี ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล เราพร้อมด้วย เทพดาเหล่าอวิหา เหล่าอติปปา เหล่าสุทัสสา และเหล่าสุทัสสี ได้เข้าไปหาเทพดาเหล่าอภินิฐาแล้ว ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้นยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นับถอยหลังแต่นี้ไปได้ ๕๑ กัป พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโกณฑัญญะ โดยพระโคตร มีพระชนมายุประมาณ แปดหมื่นปี พระองค์ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้แคะผอย มีพระฉันทเถระและพระติสสเถระเป็นคู่พระอัครสาวกซึ่งเป็นคู่อันเจริญ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประชุมกัน แห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ได้ มีแล้ว ๑ ครั้ง ครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุหกล้านแปดแสนรูป อีกครั้งหนึ่งมีพระสาวกประชุมกันเป็นจำนวนภิกษุแปดหมื่นรูป พระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ที่ได้ประชุมกันทั้งหมดครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นพระจิณาสพทั้งสิ้น ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ภิกษุผู้อุปัฏฐากชื่อ อโศกะ ได้เป็นอัครอุปัฏฐาก ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี พระราชาพระนามว่า พันธุมมา เป็นพระชนกพระเทวีพระนามว่า พันธุมดี เป็น พระชนนีบังเกิดเกล้าของพระองค์ พระนครชื่อพันธุมดีเป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุมมา ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศพระธรรมจักร ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เป็นอย่างนี้ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้ นิรทุกข์พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า วิปัสสี คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพดานั้นเอง เทพดานับร้อยนับพันเป็นอันมากได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้น ยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นับถอยหลังแต่นี้ไป ๓๑ กัป พระผู้มี

พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ลีจี ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัม
พุทธเจ้า พระนามว่า ลีจี คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามา
หาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพคานั้น ยืน
เรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ใน กัปที่ ๓๑ นั้นเองแล พระผู้มีพระ
ภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสภู ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
นิรทุกข์พวกข้าพระองค์นั้น ประพฤติ พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค พระนามว่า เวสสภู
คลายกามฉันท์ในกามทั้งหลาย แล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อย นับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามา
หาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพคานั้น ยืน
เรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัตกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์ประพฤติ พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กกุสันธะ คลาย
กามฉันท์ในกาม ทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามา
หาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพคานั้น ยืน
เรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัตกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โจนาคมนะ ได้เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า โจนาคมนะ
คลายกาม ฉันท์ในกาม ทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ในหมู่เทพคานั้นเอง เทพคานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหา
เรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพคานั้น ยืน
เรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัตกัปนี้เอง พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ได้ เสด็จอุบัติในโลก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้
นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสปะ คลาย
กามฉันท์ ในกามทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

คุณกริภุทั้งหลาย ในหมู่เทพตานั่นเอง เทพตานับร้อยนับพันเป็นอันมาก ได้เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาไหว้เราแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นเทพดาเหล่านั้น ยืนเรียงร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ใน กัณฑ์นี้เอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จอุบัติในโลก พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เสด็จอุบัติในชาติตติยสกุล เป็นโคตมะโดย พระโคตร ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระชนมายุของพระผู้มีพระภาคน้อยนิดเดียว เร็วพลัน ผู้ที่มีชีวิตอยู่นานก็เป็นอยู่ได้เพียงร้อยปี บางทีก็น้อยกว่าบ้าง มากกว่าบ้าง พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ที่ควงไม้โพธิ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระสารีบุตรเถระ และพระโมคคัลลานเถระเป็นคู่พระอัครสาวก ซึ่งเป็นคู่อันเจริญของพระผู้มีพระภาค การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาค ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวน ภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบบรูป ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ได้ประชุมกันแล้วครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระขีณาสพทั้งสิ้น ข้าแต่ พระองค์ผู้นิรทุกข์ ภิกษุผู้อุปฐากชื่อว่า อานันทะ ได้เป็นอัครอุปฐากของ พระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พระราชาพระนามว่า สุทโชนะ เป็นพระชนก พระเทวีพระนามว่า มายา เป็นพระชนนีบังเกิดเกล้าของพระผู้มีพระภาคพระนครชื่อกบิลพัสดุ์เป็นราชธานี ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การเสด็จออก มหาภิเนษกรรมณ์ การบรรพชา การตั้งความเพียร การตรัสรู้ การประกาศ พระธรรมจักรของพระผู้มีพระภาคเป็นอย่างไรๆ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ พวกข้าพระองค์ ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค คลายความพอใจในกาม ทั้งหลายแล้ว จึงได้บังเกิดในที่นี้ ฯ

[๕๖] คุณกริภุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ธรรมชาตินี้ ตถาคตแทงตลอดแล้วอย่างดี ด้วยประการฉะนี้แล ฉะนั้น พระพุทธเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ปรีณิพพานแล้ว ตัตถธรรมเป็นเหตุทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว ตัตวิภูฏะได้แล้ว ครอบงำวิภูฏะได้ แล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว ตถาคตย่อมระลึกถึงได้แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่งพระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้ โดยการประชุมกันแห่งพระสาวกว่า แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงมีพระชาติอย่างนี้ จึงมีพระนามอย่างนี้ จึงมีพระโคตรอย่างนี้ จึงมีศีลอย่างนี้ จึงมีธรรมอย่างนี้ จึงมีปัญญาอย่างนี้ จึงมีวิหารธรรมอย่างนี้ จึงมีวิมุติอย่างนี้ ฯ แม้พวกเทพดาก็ได้บอกเนื้อความนี้แก่ตถาคต ซึ่งเป็นเหตุให้ตถาคตระลึกถึงได้ซึ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ปรีณิพพานแล้ว ตัตถธรรมเป็นเหตุทำให้เนิ่นช้าได้แล้ว ตัตวิภูฏะได้แล้ว ครอบงำวิภูฏะได้แล้ว ล่วงสรรพทุกข์แล้ว แม้โดยพระชาติ แม้โดยพระนาม แม้โดยพระโคตร แม้โดยประมาณแห่ง พระชนมายุ แม้โดยคู่แห่งพระสาวก แม้โดยการประชุมกันแห่ง

พระสาวกว่าแม่ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จึงมีพระชาติอย่างนี้ จึงมีพระนาม
อย่างนี้ จึงมีพระโคตรอย่างนี้ จึงมีศีลอย่างนี้ จึงมีปัญญาอย่างนี้ จึงมีวิหารธรรมอย่างนี้
จึงมีวิมุติอย่างนี้ ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นยินดีชื่นชม
ภายิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล ฯ

จบมหาปทานสูตร ที่ ๑
